

Dydaktyka akademicka
w opiniach nauczycielek
i nauczycieli akademickich
Uniwersytetu Gdańskiego

Jarosław Jendza
Beata Karpińska-Musiał

Dydaktyka akademicka
w opiniach nauczycielek
i nauczycieli akademickich
Uniwersytetu Gdańskiego

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2025

Recenzent
Prof. dr hab. Renata Nowakowska-Siuta

Redakcja, skład i łamanie
Violet Design / Wioletta Kowalska

Projekt okładki i stron tytułowych
Filip Sendal

Publikacja sfinansowana ze środków Centrum Doskonalenia
Dydaktycznego i Tutoringu Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-699-9

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

Spis treści

Podziękowania	9
Wstęp	11
Rozdział pierwszy	
Metodologia badań	15
1. Wprowadzenie i uzasadnienie koncepcji badania poprzeczno- -podłużnego zrealizowanego w Uniwersytecie Gdańskim	15
2. Problemy szczegółowe i pytania badawcze	17
2.1. Trudności i wyzwania dla nauczycieli akademickich w pracy ze studentami	17
2.2. Sukcesy dydaktyczne w relacji do określonych umiejętności dydaktycznych	18
2.3. Potrzeby nauczycieli akademickich w zakresie samorozwoju w obszarze dydaktyki akademickiej	18
2.4. Świadomość specyfiki i wagi dydaktyki w kształceniu akademickim	19
3. Teren badań	19
4. Charakterystyka próby badawczej	21
5. Narzędzie i jego ograniczenia	26
6. Procedura analizy danych ilościowych oraz danych jakościowych	28
Rozdział drugi	
Rezultaty badań	31
1. Trudności i wyzwania nauczycieli akademickich w pracy ze studentami	31
2. Sukces w pracy dydaktycznej w relacji do określonych umiejętności	52
3. Potrzeby nauczycieli i nauczycielek akademickich w zakresie samorozwoju w obszarze dydaktyki	67
4. Świadomość specyfiki i wagi dydaktyki w kształceniu akademickim	75

5. Podsumowanie	110
5.1. Podsumowanie wyników pierwszego pola problemowego: trudności i wyzwania nauczycieli akademickich w pracy ze studentami	110
5.2. Podsumowanie wyników drugiego pola problemowego: sukcesy dydaktyczne w relacji do określonych umiejętności	111
5.3. Podsumowanie trzeciego pola problemowego: potrzeby nauczycieli i nauczycielek akademickich w zakresie samorozwoju	112
5.4. Podsumowanie czwartego pola problemowego: świadomość specyfiki i wagi dydaktyki w kształceniu akademickim	113

Rozdział trzeci

Synteza wyników badania Teresy Bauman z 2011 roku	117
1. Wprowadzenie	117
2. Synteza wyników według obszarów problemowych	118
2.1. Trudności i wyzwania dla nauczycieli i nauczycielek akademickich	120
2.2. Sukcesy w pracy dydaktycznej w relacji do określonych umiejętności	124
2.3. Potrzeby nauczycieli i nauczycielek akademickich w zakresie samorozwoju w obszarze dydaktyki	126
2.4. Wiedza dydaktyczna nauczycieli i nauczycielek akademickich, świadomość specyfiki i wagi dydaktyki w kształceniu akademickim	128

Rozdział czwarty

Główne wnioski porównawcze z badań w latach 2011 i 2022	133
1. Poziom odczuwanej satysfakcji z pracy dydaktycznej	133
2. Samoocena kompetencji dydaktycznych	134
3. Potrzeby w zakresie szkolenia i rozwoju dydaktycznego	135
4. Realizacja badań naukowych a dydaktyka akademicka	135
5. Stałe	137
5.1. Trudności, wyzwania i źródła wzorców dla nauczycieli akademickich	137
5.2. Sukcesy w pracy dydaktycznej w relacji do określonych umiejętności	138
5.3. Samoocena nauczycieli akademickich	138

6. Zmienne	139
6.1. Trudności i wyzwania dla nauczycieli i nauczycielek akademickich	139
6.2. Sukcesy w pracy dydaktycznej w relacji do określonych umiejętności	140
6.3. Inspiracje i sposoby rozwoju dydaktycznego	140
7. Nowe	141
 Rozdział piąty	
Perspektywy kontynuacji badań w obszarze dydaktyki szkoły wyższej	143
 Zakończenie	151
 Spis tabel	153
 Spis rycin	157
 Załączniki	159
Załącznik 1. Kwestionariusz ankiety z badania w 2022 roku	159
Załącznik 2. Kwestionariusz ankiety autorstwa Teresy Bauman z badania w 2009 roku	168
 Bibliografia	175

Podziękowania

Ta książka nie powstałaby, gdyby nie owocna i twórcza współpraca w ramach zespołu Centrum Doskonalenia Dydaktycznego i Tutoringu Uniwersytetu Gdańskiego. Jesteśmy szczególnie wdzięczni Ewie Szymczak za nieustające wsparcie oraz docenianie wagi prowadzenia badań naukowych w obszarze dydaktyki szkoły wyższej jako elementu budowania humanistycznej kultury kształcenia w Uniwersytecie. Dziękujemy również Ekspertom i Ekspertkom naszego Centrum za dobre, krytyczne rady, liczne dyskusje o Uniwersytecie i edukacji akademickiej. Wśród nich są: Wojciech Głac, Grzegorz Grzegorzczak, Ilona Kamińska, Agnieszka Kowalkowska i Anna Osińska.

Kształt tego opracowania, jego struktura i układ treści są wynikiem inspiracji płynących z bezpośredniej, wieloletniej współpracy i lektury prac Profesor Teresy Bauman, która była nie tylko pierwszą osobą działającą na rzecz zmian w dydaktyce akademickiej w Uniwersytecie Gdańskim i której myślenie jest nam bliskie, ale także jest autorką raportu z badań, które powtórzyliśmy dekadę później. Jej pomysł metodologiczny na badanie oraz wnioski płynące z analiz ówczesnych wyników legły u podstaw niniejszego opracowania.

Chcielibyśmy wyrazić także wdzięczność dla Recenzentki prezentowanej publikacji. Tego zadania podjęła się Pani Profesor Renata Nowakowska-Siuta z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Dzięki Jej wnikliwej lekturze i zaproponowanym sugestiom książka stała się zdecydowanie lepsza. Bardzo za to dziękujemy.

W tym miejscu pragniemy również podziękować wszystkim nauczycielkom i nauczycielom akademickim Uniwersytetu Gdańskiego, którzy zgodzili się wziąć udział w realizowanych przez nas badaniach. Bez ich gotowości do poświęcenia czasu na wypełnienie zaproponowanego kwestionariusza ankiety opublikowanie tej pracy nie byłoby możliwe.

Do powstania niniejszego opracowania przyczyniło się także wiele innych – jak powiedziałyby Joanna Rutkowiak – Uniwersyteckich Przyjaciół (Rutkowiak 2010), których nie wymieniamy tu z imienia i nazwiska, ale z którymi mamy przyjemność pracować, konferować, a czasem dyskutować i spierać się o sens, cel i strategię akademickiego kształcenia studentek oraz studentów. To także dzięki środowisku skupionemu wokół tej problematyki nie zabrakło nam motywacji do ukończenia tej pracy.

Wstęp

Prezentowana praca stanowi analizę wyników badania empirycznego skupionego wokół wielu zagadnień związanych z dydaktyką szkoły wyższej. Pracując nad nią, stawialiśmy sobie dwa zasadnicze cele. Pierwszy z nich miał charakter naukowy, ale równie ważnym powodem podjęcia omawianej tu problematyki była chęć budowania systemu wsparcia nauczycieli akademickich w Uniwersytecie Gdańskim w zakresie kompetencji dydaktycznych, a zatem był to cel o charakterze utylitarnym i praktycznym.

Odwołując się do drugiego ze wspomnianych celów, chcielibyśmy podkreślić, że Centrum Doskonalenia Dydaktycznego i Tutoringu Uniwersytetu Gdańskiego, które mamy przyjemność oboje współtworzyć, od chwili powstania pragnęło projektować taki system kursów, szkoleń, warsztatów i innych form rozwoju pracowników uczelni, który byłby oparty nie tylko na powszechnych, a czasem po prostu modnych trendach, ale także odpowiadałby realnym potrzebom biorących w nich udział i bazował na danych płynących z empirii.

Innymi słowy, zespół Centrum, w tym autorzy piszący te słowa, podzielali i nadal podzielają przekonanie, że treści, formy i zakres oferty zorientowanej na podnoszenie jakości dydaktyki akademickiej powinny opierać się na systematycznych badaniach naukowych.

Idea łączenia orientacji praktycznej, technik pracy ze studentami z refleksją o charakterze naukowym stanowi o swoistym DNA naszej organizacji. Mówiąc jeszcze inaczej, staramy się oscylować pomiędzy podejściem „myślenia teorią o praktyce”, które proponuje Dorota Klus-Stańska (Klus-Stańska 2018), a propozycją Oskara Szwabowskiego, który sugeruje wychodzenie od „praktyk ku teorii” (Szwabowski 2019, 2021). Uważamy zatem, że praktyki edukacyjne, także w obszarze szkolnictwa wyższego, mają potencjał teoriiotwórczy, a zarazem wiedza teoretyczna może dostarczać ciekawych interpretacji owym praktykom.

Niniejsza praca w tym kontekście jest właśnie próbą syntezy obu wspomnianych podejść i – co trzeba wyraźnie podkreślić – żaden z postawionych celów nie funkcjonuje w naszych założeniach jako cel istotniejszy.

Oddawana do rąk Czytelników i Czytelniczek książka ma strukturę dość klasycznego raportu z badań empirycznych. Na pierwszych jej stronach krótko charakteryzujemy metodologiczne założenia przyjęte w badaniach. W tym miejscu warto nadmienić, iż zależało nam na tym, aby nawiązać do bardzo podobnego badania przeprowadzonego przez Teresę Bauman w 2009 roku, a opublikowanego 2 lata później (Bauman 2011b). Nasza próba nie jest co prawda klasyczną wersją badania podłużnego, ale zarówno cele, jak i wykorzystane narzędzie badawcze oraz teren badań i próba (wraz ze schematem jej doboru) są zgodne z założeniami i rozwiązaniami przyjętymi przez wspomnianą autorkę. Bliżej charakteryzujemy owe podobieństwa i różnice w uzasadnieniu koncepcji badania poprzeczno-podłużnego.

Niemniej już na tym etapie warto podkreślić, że dobór owej próby miał charakter nieprobabilistyczny, wzięły w nim udział osoby, które wyraziły chęć wypełnienia zaproponowanego kwestionariusza ankiety. Tym samym uzyskane wyniki nie mogą być traktowane jako zobiektywizowane dla szkolnictwa wyższego w ujęciu ogólnym.

Kolejne elementy części metodologicznej zawierają szczegółowe problemy badawcze, charakterystykę terenu badań, jakim był Uniwersytet Gdański, a także detaliczne informacje dotyczące próby badawczej oraz wykorzystanego narzędzia. Rozdział pierwszy kończymy sprawozdaniem z procedury analizy danych ilościowych i jakościowych.

Drugi, najbardziej obszerny rozdział pracy, relacjonuje rezultaty badań. Strukturę tego rozdziału wyznaczają cztery obszary problemowe i są to kolejno: (1) trudności i wyzwania nauczycieli akademickich w pracy ze studentami, (2) sukces w pracy dydaktycznej w relacji do określonych umiejętności, (3) potrzeby nauczycieli i nauczycielek akademickich w zakresie samorozwoju w obszarze dydaktyki oraz (4) świadomość specyfiki i wagi dydaktyki w kształceniu akademickim.

W rozdziale trzecim dokonujemy syntezy głównych wyników badania Teresy Bauman z 2009 roku (opublikowanego w 2011). Podejmując decyzję dotyczącą układu treści tej części opracowania, doszliśmy do przekonania, że nie powinniśmy podążać zgodnie ze spisem treści pracy wspomnianej autorki, ale raczej przyjąć owe cztery obszary problemowe jako ramę organizującą prezentację wniosków z tego badania.

Rozdział czwarty dotyczy głównych wniosków porównawczych z obu badań. Prezentujemy tu najważniejsze, wspólne wymiary funkcjonowania nauczycieli akademickich w odniesieniu do ich działalności dydaktycznej. W pierwszym rzędzie porównujemy poziom odczuwanej satysfakcji z pracy ze studentami, następnie koncentrujemy się na samoocenie kompetencji dydaktycznych osób objętych badaniami, porównujemy i zestawiamy ze sobą potrzeby w zakresie szkoleń i rozwoju, aby przejść do związku pomiędzy realizacją badań naukowych a obowiązkami związanymi z nauczaniem młodzieży akademickiej.

Bardzo skrótkowo przyglądamy się także tym aspektom, które w obu badaniach jawią się jako podobne, takim, które uległy zmianom, i w końcu wskazujemy na nowe nieobecne w pierwszym badaniu zagadnienia związane z dydaktyką szkoły wyższej. Ta część publikacji ma charakter sygnalny i w naszym zamierzeniu może stanowić inspirację dla innych badaczek i badaczy do kontynuowania analiz.

Ostatni, piąty rozdział książki poświęcamy perspektywom kontynuacji badań. Proponowane przez nas kierunki dalszych empirycznych eksploracji pola dydaktyki szkoły wyższej wynikają z dwóch źródeł danych. Są to przede wszystkim wnioski wynikające z badania zrealizowanego przez nas, porównań z ustaleniami Bauman oraz kwerendą, którą objęliśmy raporty z badań empirycznych publikowanych w Polsce pomiędzy 2013 a 2023 rokiem. W niniejszej publikacji jedynie wskazujemy na wątki szeroko obecne w dyskursie naukowym oraz te, które podejmowane są rzadziej.

Mamy nadzieję, że niniejsze opracowanie będzie interesujące i posłuży osobom zainteresowanym uniwersytetem i edukacją akademicką, ale jednocześnie mamy pełną świadomość, iż prezentowane przez nas analizy nie roszczą sobie prawa do statusu obiektywnych i ostatecznych rozstrzygnięć.